DOMSTOLENS DOM
den 28 april 1998 *

I mål C-200/96,

angående en begäran enligt artikel 177 i EG-fördraget, från Landgericht Köln (Tyskland), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Metronome Musik GmbH

och

Music Point Hokamp GmbH,

angående giltigheten av artikel 1.1 i rådets direktiv 92/100/EEG av den 19 november 1992 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter (EGT L 346, s. 61),

meddelar

DOMSTOLEN

sammansatt av ordföranden G. C. Rodríguez Iglesias, avdelningsordförandena C. Gulmann, H. Ragnemalm, M. Wathelet och R. Schintgen samt domarna G. F. Mancini, J. C. Moitinho de Almeida, P. J. G. Kapteyn, D. A. O. Edward, J.-P. Puissochet (referent), G. Hirsch, P. Jann och L. Sevón,

* Rättegångsspråk: tyska.

generaladvokat: G. Tesauro,
justitiesekreterare: avdelningsdirektören D. Louterman-Hubeau,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Metronome Musik GmbH, genom advokaten Hartwig Ahlberg, Hamburg,

— Music Point Hokamp GmbH, genom advokaten Martin Matzat, Münster,

— Tysklands regering, genom Alfred Dittrich, Regierungsdirektor, förbundsjustitieministeriet, biträdd av Sabine Maass, Regierungsrätin, förbundsekonomiministeriet, båda i egenskap av ombud,

— Frankrikes regering, genom C. de Salins, sous-directeur, utrikesministeriets rättsavdelning, och P. Martinet, secrétaire des affaires étrangères, samma avdelning, båda i egenskap av ombud,

— Italiens regering, genom professor Umberto Leanza, chef för utrikesministeriets avdelning för diplomatiska tvister, i egenskap av ombud, biträdd av Pier Giorgio Ferri, avvocato dello Stato,

— Förenade kungarikets regering, genom Lindsey Nicoll, Treasury Solicitor's Department, i egenskap av ombud, biträdd av Eleanor Sharpston, barrister,

— Europeiska unionens råd, genom juridiske rådgivaren Bjarne Hoff-Nielsen, och Stephan Marquardt, båda vid rättstjänsten, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom juridiske rådgivaren Jürgen Grunwald, och Berend Jan Drijber, båda vid rättstjänsten, i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid sammanträdet den 21 oktober 1997 av: Metronome Musik GmbH, Music Point Hokamp GmbH, Tysklands regering, Italiens regering samt rådet och kommissionen,

och efter att den 22 januari 1998 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Landgericht Köln har genom beslut av den 18 april 1996, som inkom till domstolens kansli den 13 juni 1996, i enlighet med artikel 177 i EG-fördraget ställt en fråga om giltigheten av artikel 1.1 i rådets direktiv 92/100/EEG av den 19 november 1992 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter (EGT L 346, s. 61, nedan kallat direktivet).

2 Frågan har uppkommit i en tvist mellan Metronome Musik GmbH (nedan kallat Metronome), som framställer fonogram, bland annat kompaktskivor, och Music Point Hokamp GmbH (nedan kallat Hokamp), som bland annat bedriver verksamhet med uthyrning av kompaktskivor.

3 Enligt artikel 1.1 i direktivet åläggs medlemsstaterna att stadga om rätten att tillåta eller förbjuda uthyrning och utlåning av original eller kopior av verk som skyddas av upphovsrätt samt andra föremål. Enligt artikel 1.4 konsumeras inte dessa rättigheter genom försäljning eller någon annan form av spridning. I artikel 2.1 anges slutligen att ensamrätten att tillåta eller motsätta sig uthyrning eller utlåning tillkommer upphovsmannen, i fråga om original eller kopior av det egna verket, den utövande konstnären, i fråga om inspelningar av verkets uppförande, framställaren, i fråga om fonogram, och filmproducenten, i fråga om original eller kopior av den första inspelningen av en film.

4 Det framgår av artikel 9 i direktivet att spridningsrätten, som är en ensamrätt att — genom försäljning eller på annat sätt — tillhandahålla allmänheten något av de föremål som avses, utan att det påverkar tillämpningen av de särskilda bestämmelserna om rätt till uthyrning och utlåning och i synnerhet bestämmelserna i artikel 1.4, konsumeras först när detta föremål för första gången av rättsinnehavaren själv eller med dennes samtycke säljs inom gemenskapen.

5 Enligt artikel 13, som gäller direktivets tillämplighet i tiden, får medlemsstaterna i enlighet med punkt 3 i samma artikel föreskriva att rättsinnehavaren skall anses ha godkänt uthyrning av ett föremål som har tillhandahållits tredje man eller som har förvärvats före den 1 juli 1994, det vill säga den dag då direktivet senast skulle ha genomförts.

6 I Tyskland genomfördes de skyldigheter som följer av direktivet genom lagen av den 23 juni 1995 (*BGBl.* I, s. 842) om ändring av Urheberrechtsgesetz av den 9 september 1965 (upphovsrättslagen, *BGBl.* I, s. 1273, nedan kallad UrhG). Genom denna lag avskaffades bland annat möjligheten till uthyrning vid sådan "senare spridning" som var laglig när verkets original eller återgivna exemplar hade släppts ut på marknaden med samtycke av innehavaren av spridningsrätten.

7 Med stöd av de nya bestämmelserna i UrhG ingav Metronome, som hade producerat kompaktskivan "Planet Punk", som spelats in av gruppen "Die Ärzte" och getts ut den 15 september 1995, vid Landgericht Köln en ansökan om interimistiskt förbud för Hokamp att hyra ut denna kompaktskiva.

8 Den 4 december 1995 meddelade den domstol där talan väckts ett interimistiskt beslut om förbud för svaranden att bjuda ut denna kompaktskiva till uthyrning eller hyra ut den i Tyskland.

9 Hokamp invände emellertid mot detta förbud och hävdade därvid att de ovannämnda bestämmelserna i direktivet och bestämmelserna i UrhG, varigenom de hade genomförts, stred mot de grundläggande rättigheter som säkerställs av gemenskapsrätten och konstitutionell rätt, däribland rätten att fritt idka näring eller utöva ett yrke.

10 Vid prövningen av denna invändning uppstod det hos Landgericht Köln viss tvekan beträffande giltigheten av införandet av en ensamrätt till uthyrning som bland annat skulle kunna äventyra möjligheten att idka näring eller utöva ett yrke, vilket dittills hade kunnat ske fritt. Den nationella domstolen beslöt således att begära att domstolen skulle meddela ett förhandsavgörande beträffande följande fråga:

"Är det förenligt med gemenskapsrätten, närmare bestämt de grundläggande rättigheter som är underförstådda i denna, att i artikel 1.1 i rådets direktiv 92/100/EEG av den 19 november 1992 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter införa en ensamrätt till uthyrning som strider mot principen om spridningsrättens konsumtion?"

11 Metronome, den tyska, den franska, den italienska och den brittiska regeringen samt kommissionen och rådet anser att direktivet är giltigt. De har i huvudsak gjort gällande att ensamrätten till uthyrning, som för övrigt regleras i internationella konventioner vari gemenskapen och medlemsstaterna är parter, svarar mot ändamål av allmänintresse på immaterialrättens område och inte skadar kärnan i rätten att fritt idka näring eller utöva ett yrke.

12 Hokamp har däremot hävdat att införandet av en sådan rättighet genom direktivet skall anses vara en nullitet, eftersom det innebär ett åsidosättande av grundläggande rättigheter, däribland rätten att fritt idka näring eller utöva ett yrke, för de företag som bedriver verksamhet med uthyrning och en snedvridning av konkurrensen i de medlemsstater där denna verksamhet tidigare var oberoende av framställarna av fonogram.

13 För det första skall det anmärkas att genom den fråga som ställts av den nationella domstolen, såsom framgår av skälen till beslutet om hänskjutande och själva lydelsen av denna fråga, ifrågasätts om införandet av en ensamrätt till uthyrning innebär ett åsidosättande av principen om spridningsrättens konsumtion genom att de verk som skyddas av upphovsrätten bjudits ut till försäljning av rättens innehavare eller med dennes samtycke.

14 Denna princip följer av domstolens fasta rättspraxis, enligt vilken artikel 36 inte tillåter att det görs avvikelser från den grundläggande principen om den fria rörligheten för varor inom den gemensamma marknaden annat än om dessa avvikelser är motiverade för att värna om de rättigheter som utgör det särskilda föremålet för den industriella och kommersiella äganderätten i fråga. Den ensamrätt som garanteras genom en medlemsstats lagstiftning om industriell och kommersiell äganderätt konsumeras när en vara lagligen har förts ut på marknaden i en annan medlemsstat av rättsinnehavaren själv eller med dennes samtycke (se bland annat dom av den 20 januari 1981 i förenade målen 55/80 och 57/80, Musik-Vertrieb membran

mot GEMA och K-tel International, REG 1981, s. 147, punkterna 10 och 15; svensk specialutgåva, häfte 6, och av den 22 januari 1981 i mål 58/80, Dansk Supermarked mot Imerco, REG 1981, s. 181, punkt 11; svensk specialutgåva, häfte 6).

15 Såsom domstolen har erinrat om i dom av den 17 maj 1988 i mål 158/86, Warner-Brothers och Metronome Video (REG 1988, s. 2605; svensk specialutgåva, häfte 9), kan konstnärliga och litterära verk exploateras kommersiellt i andra former än sådan försäljning av ljudupptagningar som här är i fråga. Så förhåller det sig till exempel beträffande uthyrning av videokassetter, vilken avser en annan kundkrets än den som försäljningen riktar sig till och vilken utgör en betydelsefull inkomstkälla för upphovsmännen till film.

16 I det avseendet har domstolen framhävt att det inte är möjligt att garantera upphovsmännen till filmer en ersättning som står i proportion till det verkliga antalet uthyrningar och som tillförsäkrar dem en tillräcklig del av uthyrningsmarknaden, om de endast har rätt till ersättning i samband med försäljning till såväl enskilda personer som till uthyrare av videokassetter. Detta är grunden till att vissa stater, som kommissionen påpekat i sitt yttrande, nyligen infört ett särskilt skydd för rätten till uthyrning av videokassetter i sin nationella lagstiftning. Lagstiftning av detta slag är således berättigad med hänsyn till skyddet för industriell och kommersiell äganderätt enligt artikel 36 i fördraget (domen i det ovannämnda målet Warner Brothers och Metronome Video, punkterna 15 och 16).

17 I samma dom har domstolen dessutom underkänt argumentet att en upphovsman som saluför en videokassett i en medlemsstat där lagstiftningen inte ger honom någon ensamrätt till uthyrning måste acceptera följderna av sitt val och att hans rätt att motsätta sig att videokassetten hyrs ut i någon annan medlemsstat är konsumerad. I det fall en nationell lagstiftning ger upphovsmännen särskild rätt till uthyrning av videokassetter så skulle denna rätt vara betydelselös om inte uthyrningen var beroende av rättsinnehavarens medgivande (punkterna 17 och 18).

18 Såsom generaladvokaten har understrukit i punkt 14 i sitt förslag till avgörande följer det därför per definition att den omständigheten att ljudupptagningar förs ut på marknaden inte kan medföra att andra former av exploatering av det skyddade verket, såsom uthyrning, vilka är av annan art än försäljning eller någon annan laglig form av spridning, blir tillåtna. På samma sätt som vid rätt till återgivning genom offentligt uppförande av ett verk (se i det avseendet dom av den 13 juli 1989 i mål 395/87, Tournier, REG 1989, s. 2521, punkterna 12 och 13; svensk specialutgåva, häfte 10), har upphovsmannen eller producenten företrädesrätt till uthyrningsrätten, trots försäljningen av den fysiska upptagning som innehåller verket.

19 Således kan det anses berättigat att, såsom framgår av direktivet, göra en åtskillnad mellan den verkan av den specifika rätten till uthyrning och utlåning, som behandlas i artikel 1 i direktivet, och den verkan av spridningsrätten, som regleras av artikel 9 och definieras som en ensamrätt att, huvudsakligen genom försäljning, tillhandahålla allmänheten ett av de föremål som avses. Medan den förstnämnda inte konsumeras genom försäljning eller genom någon annan spridning av detta föremål, konsumeras den sistnämnda endast genom den första försäljningen inom gemenskapen av rättsinnehavaren själv eller med dennes samtycke.

20 Att gemenskapsrätten inför en ensamrätt till uthyrning utgör således inte något åsidosättande av principen om spridningsrättens konsumtion. Spridningsrätten tjänar ett annat ändamål och har ett annat tillämpningsområde.

21 Det skall vidare erinras om att enligt en fast rättspraxis ingår rätten att idka näring eller utöva ett yrke, liksom för övrigt äganderätten, bland de allmänna principerna i gemenskapsrätten. Dessa principer framstår emellertid inte som absoluta rättigheter, utan de skall beaktas med avseende på deras funktion i samhället. Följaktligen kan rätten att idka näring eller utöva ett yrke, liksom äganderätten, begränsas på det villkoret att begränsningarna verkligen svarar mot ändamål av allmänintresse som Europeiska gemenskapen strävar efter och att de i förhållande till ändamålet inte utgör ett oproportionerligt och oacceptabelt ingripande som skadar själva

kärnan i de sålunda garanterade rättigheterna (se bland annat dom av den 17 oktober 1995 i mål C-44/94, Fishermen's Organisations m. fl., REG 1995, s. I-3115, punkt 55).

22 Direktivet har till ändamål att skapa ett harmoniserat rättsligt skydd inom gemenskapen vad beträffar rätten till uthyrning och vissa upphovsrätten närstående rättigheter inom det immaterialrättsliga området. Enligt de första tre övervägandena i ingressen till direktivet avser denna harmonisering att eliminera skillnader mellan de nationella lagstiftningarna som är av den arten att de ger upphov till handelshinder, framkallar en snedvridning av konkurrensen och hindrar att den gemensamma marknaden förverkligas och fungerar tillfredsställande. Såsom närmare bestämt framgår av fjärde, femte och sjunde övervägandena i ingressen till direktivet skall rätten till uthyrning, som på grund av det allt allvarligare hot som pirattillverkning innebär är av ökande betydelse för gemenskapens ekonomiska och kulturella utveckling, bland annat säkerställa att det är möjligt att garantera upphovsmännen och de utövande konstnärerna en skälig inkomst och att avskriva de oerhört stora och osäkra investeringar som filmproduktion och framställning av fonogram kräver.

23 Sådana ändamål är förenliga med de ändamål av allmänintresse som eftersträvas av gemenskapen. I det avseendet skall det bland annat erinras om att skyddet för den litterära och konstnärliga äganderätten, som är en del av den industriella och kommersiella äganderätten i den mening som avses i artikel 36 i fördraget, är ett av de skäl av allmänintresse som kan motivera begränsningar för den fria rörligheten för varor (domen i det ovannämnda målet Warner Brothers och Metronome Video, punkt 11). Det skall också påpekas att den kulturella utvecklingen inom gemenskapen ingår bland de ändamål som fastslås i artikel 128 i EG-fördraget, i den lydelse artikeln har fått enligt Fördraget om Europeiska unionen. Denna artikel avser i synnerhet att uppmuntra konstnärligt och litterärt skapande.

24 Vad beträffar frågan huruvida framställare av fonogram ingår bland dem som åtnjuter ensamrätt till uthyrning, vilket har ifrågasatts av svaranden i målet vid den nationella domstolen, förefaller skyddet för de oerhört stora och osäkra investeringar som framställningen av fonogram kräver, och vilka är nödvändiga för upphovsmännens framställning av nya verk, att motivera att detta skulle vara fallet. Såsom generaladvokaten har förklarat i punkt 26 i sitt förslag till avgörande utgör det förvisso den mest effektiva formen av skydd att tilldela producenten en ensamrätt, bland annat med tanke på utvecklingen av ny teknologi och det allt allvarligare hot som pirattillverkning utgör, vilket gynnas av att det är synnerligen lätt att mångfaldiga ljudupptagningar. Om det inte fanns en sådan rätt skulle man riskera att ersättningen till dem som investerar i framställningen av dessa produkter inte längre säkerställdes på ett lämpligt sätt, vilket oundvikligen skulle ha återverkningar på framställningen av nya verk.

25 Dessutom är, såsom de flesta berörda har påpekat, skyldigheten att till förmån för framställare av fonogram och alla andra innehavare av rättigheter till fonogram införa en ensamrätt att godkänna eller förbjuda kommersiell uthyrning av dessa produkter förenlig med artikel 11 jämförd med artikel 14 i avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter ("TRIPs-avtalet"), vilket utgör en bilaga till avtalet om upprättande av världshandelsorganisationen, undertecknat i Marrakech den 15 april 1994 och godkänt genom beslut 94/800/EG av den 22 december 1994 om ingående, på Europeiska gemenskapens vägnar — vad beträffar frågor som omfattas av dess behörighet — av de avtal som är resultatet av de multilaterala förhandlingarna i Uruguayrundan (1986—1994) (EGT L 336, s. 213, svensk specialutgåva, område 11, volym 38, s. 215).

26 Den allmänna principen om rätten att fritt idka näring eller utöva ett yrke kan således inte tolkas oberoende av de allmänna principer som gäller skyddet för immaterialrätten och de internationella förpliktelser som gemenskapen och medlemsstaterna har åtagit sig inom detta område. Eftersom det inte förefaller som om de ändamål som eftersträvas skulle kunnat uppnås genom åtgärder som i högre grad gjorde det möjligt för personer eller företag specialiserade på kommersiell uthyrning av ljudinspelningar att fortsätta att fritt idka näring eller utöva ett yrke, kan inte följderna av införandet av en ensamrätt till uthyrning anses vara oproportionerliga och oacceptabla.

27 I det avseendet skall det dessutom anmärkas att direktivet, oavsett de övergångsåtgärder som nämns i artikel 13, inte medför att alla möjligheter till uthyrning avskaffas. De professionella uthyrarna kan nämligen förhandla med rättsinnehavarna för att, på grundval av villkor som är godtagbara för båda parter, få tillåtelse till uthyrning av de omtvistade föremålen eller en avtalslicens.

28 Vad beträffar de snedvridningar av konkurrensen som svaranden i målet vid den nationella domstolen har hävdat kan uppstå på grund av att vissa koncerner som ägnar sig åt framställning av fonogram helt skulle förbjuda uthyrning, är det tillräckligt att anmärka att dessa snedvridningar, om de anses fastställda, inte är någon direkt följd av de omtvistade bestämmelserna, vilka varken har till ändamål eller verkan att med nödvändighet förmå de berörda att systematiskt förbjuda uthyrning av deras produkter endast i syfte att eliminera konkurrenter på marknaden för uthyrning.

29 Den fråga som har ställts i begäran om förhandsavgörande från den nationella domstolen skall således besvaras så att det, vid behandlingen av denna fråga, inte har framkommit några omständigheter som skulle kunna påverka giltigheten av artikel 1.1 i direktivet.

Rättegångskostnader

30 De kostnader som har förorsakats den tyska, den franska, den italienska och den brittiska regeringen samt Europeiska unionens råd och Europeiska gemenskapernas kommission, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

— angående den fråga som genom beslut av den 18 april 1996 ställts av Landgericht Köln — följande dom:

Det har vid behandlingen av den fråga som har ställts i begäran om förhandsavgörande inte framkommit några omständigheter som skulle kunna påverka giltigheten av artikel 1.1 i rådets direktiv 92/100/EEG av den 19 november 1992 om uthyrnings- och utlåningsrättigheter avseende upphovsrättsligt skyddade verk och om upphovsrätten närstående rättigheter.

Rodríguez Iglesias Gulmann Ragnemalm

Wathelet Schintgen Mancini

Moitinho de Almeida Kapteyn Edward

Puissochet Hirsch Jann Sevón

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 28 april 1998.

R. Grass G. C. Rodríguez Iglesias

Justitiesekreterare Ordförande